

Jag har läst

”Vad är pengar? Allt du velat veta om världsekonomin men inte vågat fråga om”

**Av Andreas Cervenka
Natur & Kultur (2012)**

Pia Hellertz – oktober 2012

Andreas Cervenka är ekonomijournalist på Svenska Dagbladet. Enligt baksidestexten på boken är han en ”hyllad och prisbelönt ekonomikrönikör”. I den lilla (ca 170 sidor) mycket lättlästa och pedagogiskt utformade boken berättar han om världsekonomin, om bankernas maktfullkomlighet, om bankirernas girighet och om orsakerna till finanskriserna på ett underhållande sätt. Han skriver så även den okunnige – som jag är – förstår lite mer.

Cervenka inleder det första kapitlet med följande:

”Varför räcker det med en ovanligt lång bankomatkö för att få en bankdirektör att börja kallsvettas? Därför att den geniala uppfinning som vi brukar kalla för pengar bygger på ett tjusigt löfte som aldrig kan infrias.”

Han berättar också om femåringen som frågade om det var ”riktiga pengar” eller ”bankpengar” när han står och fingrar på en vinstcheck från ett journalistpris som han fått. Cervenka konstaterar att femåringen satt ”fingret på finansvärldens ömmaste punkt.”

För några månader sedan skulle jag inte ha förstått detta. Fanns inte alla pengarna på banken? Varför skulle bankirerna vara oroliga? Idag, efter att ha läst ett par böcker¹ och ett antal artiklar på Internet om banksystemet, bankkrisen och spekulationshysterin, så börjar jag förstå lite mer. Jag börjar också förstå att alla de tusentals människor som idag demonstrerar i USA, Occupy Wall Street-rörelsen, det folkliga upproret i Grekland, upproren i Spanien på grund av

¹ Ellen Hodgson Browns bok *”Bankerna och skuldnätet”* samt ett ännu opublicerat manus av Per Lundgren *”Den gigantiska bankbluffen – Ett enastående politiskt och ekonomiskt bedrägeri”*. Några läsvärda artiklar är *”Derivatet ödelägger världen”* av Börje Lindström, *”Sveket mot ’Den svenska välfärdsstaten’ och omstöpnigen av Sverige”* på www.redjustice.net, samt *Novemberrevolutionen 1985*, både som film på Youtube och som artikel av Björn Alvebrand, samt ett antal artiklar av Andreas Cervenka på SvD.s hemsida för att nämna några referenser.

nedskärningar och nedrustning av välfärden också börjar förstå. Att de håller på att bli ordentligt lurade.

Skillnad på pengar och pengar

Det finns pengar, d.v.s. mynt och sedlar. Och det finns digitala pengar, som bara är siffor i cyberrymden. Jag har börjat förstå att när vi tog ett lån för att köpa och bygga ut vårt hus, så knappade banktjänstemannen in lånet i sin dator och därmed hade bankens kapital ökat med motsvarande summa. Banken hade således skapat pengar ur luft. Bankerna skapar pengar genom att låna ut pengar. Sen tar de ränta på dessa skapade pengar.

Det är inte bara Riksbanken som skapar pengar ur luft, även privata banker gör det genom utlåning. I princip kan bankerna skapa hur mycket pengar som helst. Men risken med detta är enligt teorin att det urholkar värdet på pengar, att köpkraften minskar och därmed uppstår inflation.

Skattebetalarna betalar

När det blir kris hos bankerna så har staten de senaste decennierna börjat träda in och betala skulderna till bankerna eftersom de numera är ”för stora för att gå omkull”. Det skulle få katastrofala effekter för samhället och även för världen i övrigt eftersom finanspolitiken är så globalt sammanlänkad.

Hur mycket pengar finns det?

Cervenka intervjuade en chef på den svenska Riksbanken om hur mycket pengar som finns i Sverige. Hon svarar att det är omöjligt att svara på. Man vet hur mycket *sedlar* och *mynt* som finns, det är ungefär hundra miljarder kronor. Däremot var det omöjligt att veta hur mycket som finns totalt. ”*Begreppet är otroligt fluffigt och flexibelt*”, svarade hon. ”*Pengar är vad människor kommer överens om är pengar*”, berättar hon.

Bankerna lånar ut nästan alla pengar den får in. Men den måste behålla några få procent som måste ligga som reserv hos centralbanken. Det är detta som kallas *fraktionella reserver*. Den ska finnas för att bankkunder ska kunna hämta ut sina pengar. I Sverige är dock detta krav 0 procent. Det betyder att bankerna inte behöver ha några reserver på lager. Bankernas fasa är att väldigt många bankkunder, som nu börjar bli oroliga för sina sparpengar skyndar sig att hämta ut dessa, s.k. *bank runs*. Det är bland annat då banker går i konkurs.

Räntor

Ett avsnitt som jag fortfarande har svårt att förstå är frågan om räntorna. Cervenka menar att ”lågräntesyndromet” är en orsak till problemen. De låga räntorna gör att konsumtionen ökar, människor ökar sin låneskuld och skuldbördan i samhället ökar därmed. Han menar att de ”konstlat låga räntorna” innebär en ”gigantisk förmögenhetsöverföring från de som sparar till de som

lånar” och det kan jag ju förstå. Men att räntor i sig är ett problem tar inte Cervenka upp, vad jag kan utläsa. Eller också jag förstår jag inte – ännu! ☺

Bonusar och höga löner

Ett område som Cervenka analyserar är chefers höga löner och bonusar. Hans formuleringar lockar till skratt över vansinnigheterna:

”Betalar vi inte bonusar, även när vi gjort bort oss, kommer våra stjärnor att sluta, snyftade bankerna efter finanskrisen. Alltid med samma motivering. Utan bonus inga resultat. Utan monetär näring dör våra sköra plantor.”

De sköra plantorna är cheferna. Cervenka presenterar forskning som visar att höga bonusar och prestationsförmåga verkligen inte hänger samman, ibland kan det till och med vara tvärtom. Bonusmodellen är ”hopplöst föråldrad”, menar författaren. Det som tvingade löner och bonusar i höjden var när det blev obligatoriskt att redovisa ledningens löner på Stockholmsbörsen. Då fick toppdirektörerna plötsligt veta vad konkurrenterna tjänade. Näringslivshöjdaren Michael Treschow berättade i en DN-intervju att *”det är inte kul att stå längst ner på rankinglistan”*. (Och elaka jag tänkte i mitt inre – ”När ska grabbarna sluta mäta längden och bredden?” Måste samhället först gå omkull ordentligt? ☺) Nu börjar man också jämföra sig med andra länder. Cervenka berättar exempelvis om en chef som *”håvar in 870 miljoner kronor. Det är siffror som kan få vilken svensk direktörsbonus som helst att framstå som busspengar och en generöst tilltagen Saltsjöbadsvilla att kännas som en friggebod.”*

Staten är gisslan

I ett kapitel diskuterar Cervenka statens roll i bankernas spekulationsspel. Han skriver

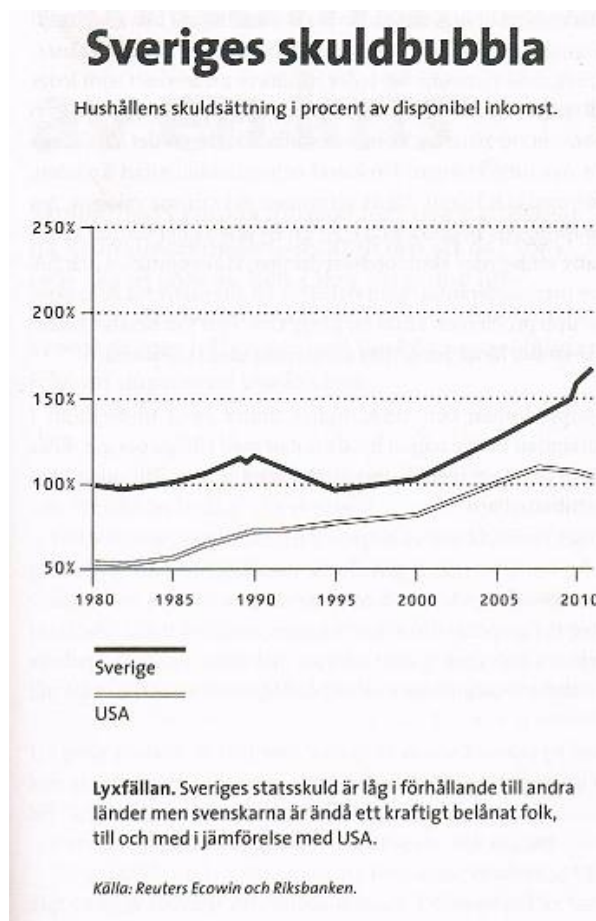
”Efter att ha räddat sina banker undan kollaps går nu många länder på knäna. Historien visar att världens banker förlitat sig på att kunna spela på statens bekostnad och att de därför ökat insatserna.”

Han konstaterar att nästa räddningspaket kan bli så dyrt att världens länder helt enkelt inte har råd.

Sveriges skuldbubbla

Cervenka liknar bankernas agerande med ett drogmissbruk. Han säger att första steget är att erkänna missbruket, problemet. Det handlar om *”lånade, billiga, syntetiskt framställda pengar som inte bara kopplat ett grepp om många länder utan även banker, företag och miljoner konsument och bostadsköpare världen över”*. Han liknar finanskrisen 2008 med abstinensproblem. Men sättet att lösa problemet är ”en fix till”, d.v.s. stimulanspaketet som förmedlades år 2009.

Dock menar han att ”knarkaren” är ”sjukare än nånsin”. Nya uttryckningar pågår. Grekland är det mest aktuella exemplet, men Spanien, Portugal och Irland ligger i farozonen. Och han frågar: ”Vem ska betala?” Andra EU-länder lånar för att kunna låna ut till Grekland.

Storbritannien och USA har egna enorma underskott. ”I slutändan måste någon betala notan med riktiga pengar. Eller lägga den i ett igenklistrat kuvert med texten: Till mina kära barnbarnsbarn.”

Sveriges skuldbubbla är större än USA:s vilket han visar med denna bild som jag scannat från boken.

Cervenka menar att det är den Europeiska centralbanken, ECB, som hållit lånekarusellen igång i över tre år. Banken köper statspapper i krisländer och lånar dessutom ut pengar till problemtyngda banker. Detta har resulterat i att ECB nu ”har ett kapital som motsvarar fyra kronor per utlånad hundralapp.”

”Det är ett risktagande som skulle få till och med en tung derivatmissbrukare² att bli blek om nosen,” skriver Cervenka. Formuleringen är bara en av väldigt många roliga formuleringar författaren använder för att få läsare att pedagogiskt förstå vad det handlar om. Ett annat exempel:

”Det grekiska skuldproblemet är bara en småmysig lägereld jämfört med den hotande präriebranden: Italien. ... En förtroendekris för Italien skulle därför ha samma effekt på det finansiella systemet som ett massförstörelsevapen.”

Han skrev artikeln när Berlusconi var kvar vid makten. Denne beskrivs som ”en man som tycks vara mer intresserad av botoxkurer och bunga-bungafester med prostituerade än att gnetta med budgeten.” En stilla fundering jag får är hur

² OBS! Cervenka skriver inte ”opiat”-missbrukare utan ”derivat”-missbrukare. Derivat är något jag ännu inte förstår eftersom det verkar helt orimligt och otänkbart, så jag lägger in Wikipedialänk till den intresserade: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Derivatinstrument>.

många fler av männen i maktens korridorer som har en liknande inställning och livsstil.

Vi kan inte räkna

Cervenka tar upp en problematik som ger mig dåligt samvete. Vi kan inte räkna, säger han. Jag tillhör dem som varken kan räkna eller har särskilt lätt för att lära mig det³. Det lär kallas *dyskalkyli*, eller också beror det bara på taskig matteundervisning genom åren i skolan. Det är i samband med diskussionerna om pensionssystemet som han nämner det. Han menar att ”*många har svårt att göra enkla beräkningar och ta till sig information om finansiella produkter och tjänster*”. Det får som konsekvens att vi antingen inte bryr oss eller att vi blir lättlurade. För mig gäller båda konsekvenserna. Dessutom har jag inga kunskaper om aktier, räntefonder m.m. och är totalt ointresserad av att spela med i det spelet. Jag visste exempelvis inte att även Sjunde AP-fonden spekulerar i aktier och räntefonder. Jag löste mitt valproblem en gång i världen (varför i hela friden hamnade vi i den situationen att vi måste välja? – måste studera historien bakom!) med att välja AP7-fonden i tro att mina pengar bara skulle sparas. Jag har därför låtit mina pengar gå till Sjunde AP-fonden eftersom jag varken ville vara aktie-, räntefonds- eller obligationsägare. Så här skriver man på hemsidan:

”AP7 erbjuder premiepensionssystemets enklaste sparande, AP7 Såfa. Det är en lösning för dig som *inte vill välja* och för dig som inte vill lägga tid på att bevaka värdepappersmarknaden.

Vårt mål är att den som sparar i AP7 Såfa ska få *minst lika bra pension som andra*.

En nyhet är att AP7 också erbjuder tre statliga fondportföljer och en aktie- och en räntefond för dig som vill ha några alternativ.” (mina kursiveringar)

Jag har tolkat det som att fonden *inte* används för spekulationer utan bara sparas. De som vill ha alternativ kan få det också inom AP7. Men det ville inte jag ha. Nu berättar Cervenka följande i sin bok:

”I veckan avslöjade DI.se⁴ att 2,7 miljoner svenskar via Sjunde Ap-fondens soffliggarfond satsat 170 miljoner kronor i kärnkraftsföretaget Tepco, ägare till de numera ökända reaktorerna i Fukushima” (sid. 147).

Jag blev upprörd. Jag *vill absolut inte* att mina pensionspengar ska stödja den typen av verksamheter. Men hur gör jag för att slippa?⁵ Dessutom, Andreas

³ Jag är ett bevis på att man kan gå forskarutbildning och skriva doktorsavhandling utan att kunna räkna ☺.

⁴ DI är Dagens industri. Här en länk om Tepco, <http://www.di.se/#!/sok/?q=Tepco> .

Cervenka, så är jag *inte* med i Sjunde Ap Såfa⁶-fonden för att jag är *soffliggare*, (möjligen en Såfa-liggare) utan för att jag medvetet *inte* vill äga och spekulera med aktier, obligationer eller andra s.k. värdepapper. Jag ville bara att mina pengar skulle sparas tryggt för mina framtida behov. Det verkar nu vara en illusion som bygger på lögner och manipulationer.

EU

Med tanke på att EU fått Nobels fredspris så kan det vara värt att fundera över Cervenkas påstående om att *"Under de senaste tre åren har EU börjat framstå mer som en hemlighetsfull hedgefond⁷ än ett politiskt projekt"*. Vad vet Nobelkommittén egentligen om EU:s verksamhet? Cervenka menar att *"de stora strategierna har dragits upp i en snäv krets av utvalda statschefer och tjänstemän från centralbanken ECB och Internationella valutafonden IMF."* Cervenka nämner egentligen ingenstans i boken om den "överstatliga Eliten" som manipulerar med världens resurser och människor, på samma sätt som exempelvis Ellen Hodgson Brown gör i sin bok *"Bankerna och skuldnätet"* eller Per Lundgren i sitt manus till boken *"Den gigantiska bankbluffen"*, men det finns vaga antydningar här och där. Om det beror på att han inte ställer upp på eller är skeptisk till den teorin eller att han är journalist i Svenska Dagbladet vet jag inte. Men det gör inget – hans artiklar är mycket lärorika och innehållsrika och ofta underhållande genom det språk han använder. Artiklarna ökar medvetenheten hos dem som läser dem och det är, enligt min uppfattning, det viktigaste.

Om pensionen

En intressant uppgift som Cervenka berättar är att Otto von Bismarck, som införde världens första pensionssystem, satte pensionsåldern till 65 år. Den byggde på att medellivslängden för en tysk man var 66 år på den tiden. Det var inte meningen att vi skulle få ut våra pensioner. I Sverige förväntades vi enligt Cervenka ha varit döda i 10 år innan pensionen skulle börja betalas ut. Här infördes folkpensionen år 1913.

Idag lever vi mycket längre, upp till 80 år och längre. Det betyder att pensionsbubblan inte kommer att hålla. Vi har hört politiker säga att pensionsåldern måste öka. Goldman Sachs⁸, en jättebank i USA menar att pensionsåldern i Europa måste höjda med i genomsnitt 10 år, en uppgift som Fredrik Reinfeldt också gick ut med för en tid sedan. Vi behöver arbeta tills vi

⁵ Jag har idag skickat en fråga till AP7-fonden och hoppas få ett vettigt svar.

⁶ Såfa står för Statens årskullsförvaltningsalternativ

⁷ Beträffande vad en hedgefond är, se <http://sv.wikipedia.org/wiki/Hedgefond>
Hedging, är ett engelskt ord för en investeringsstrategi där man minskar eller eliminerar **risk** genom att göra flera investeringar som helt eller delvis tar ut varandra vid vinst eller förlust.

⁸ http://sv.wikipedia.org/wiki/Goldman_Sachs

blir 75 år om systemet inte ska kollapsa. Alternativet, att spara ihop pengarna är inte hållbart enligt författaren. Det handlar om astronomiska summor menar han.

Avslutningsvis

Boken är som sagt liten mycket lättläst, lärorik och pedagogisk med bilder och många praktiska exempel. Jag har läst den två gånger nu. Man lär sig ju lite mer varje gång och *förstår* dessutom förhoppningsvis lite mer. Läsningen har fått mig att titta in på SvD.s hemsida då och då och fortsätta läsa Cervenkas artiklar, http://www.svd.se/naringsliv/cervenka_7436934.svd.

Min enda kritik mot boken är att artiklarna inte är daterade. De verkar inte ligga i kronologisk ordning. Ofta står det ”förra veckan” eller ”i somras”, men vilken vecka och vilken sommar anges inte. Om Cervenka väljer att göra ytterligare en bok av sina intressanta artiklar hoppas jag att artiklarna dateras.

Bokus 42 kronor
AdLibris 44 kronor